

De kerk van Sint Jan Baptist te Tisselt.

't Vaartland

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

Nr 2 — Zomernummer — 1973

HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND v.z.w.

Stichters :

DE BONDT Armand, bediende, Broekstraat 70, 2662 Blaasveld
DE DECKER Karel, technisch diensthoofd, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek
DE HERDT Tony, rustend onderwijzer, Dr. Persoonslaan 36, 2660 Willebroek
DE KEERSMAECKER Jozef, bediende, Mechelse Steenweg 319, 2662 Blaasveld
DE SCHEPPER Jeannine, onderwijzeres, Dorpstraat 1, 2661 Heindonk
DE WIT Jan, rustend onderwijzer, Tisseltbaan 13, 2801 Heffen
GENIJN Julia, z.b., Stationsstraat 52, 2660 Willebroek
GOVAERTS Louis, pastoor, Mechelse Steenweg 20, 2662 Blaasveld
HUYS Jan, bediende, Heindonkse steenweg 34, 2801 Heffen
JANSSENS Marcel, bediende, Dendermondse steenweg 121, 2660 Willebroek
LAUWERS Marcel, beambte, Kasteelstraat 7, 2662 Blaasveld
MARTENS Henri, pastoor, Dorpstraat 2, 2661 Heindonk
RABIOT Justine, rustende onderwijzeres, Dr. Persoonslaan 36, 2660 Willebroek
ROGGEMAN Gaston, kunsttekenaar, Schoolstraat 21, 2662 Blaasveld
SCHEERS Jules, raadgevend ingenieur, Mechelse Steenweg 315, 2662 Blaasveld
SCHURMANS Louis, kunstschilder, Van Landeghemstraat 69, 2660 Willebroek
SNACKAERT Alfons, bediende, Statiestraat 112, 2668 Tisselt
STUER Dirk, bediende, Schorheidelaan 5, 2668 Tisselt
STUER Karel, bediende, Schorheidelaan 5, 2668 Tisselt
VAN DE VEN HENDRIK, rustend onderwijzer, Westdijk 21, 2920 Kapelle-op-den-Bos
VAN HOOLST Hugo, technisch ingenieur, Mechelse Steenweg 341, 2662 Blaasveld
WILLEM Jan, priester - rustend leraar, Guido Gezellestraat 1, 2662 Blaasveld

Raad van Beheer :

Voorzitter : Jozef DE KEERSMAECKER, Blaasveld
1e Ondervoorzitter : Louis SCHURMANS, Willebroek
2e Ondervoorzitter : Louis GOVAERTS, Blaasveld
Sekretaris : Hendrik VAN DE VEN, Kapelle-op-den-Bos
Redactie : Karel DE DECKER, Willebroek
Public Relations : Julia GENIJN, Willebroek
Penningmeester : Jules SCHEERS, Blaasveld
Leden : Jan DE WIT, Heffen
Marcel JANSSENS, Willebroek
Marcel FRANCKAERTS, rustend diensthoofd,
E. Vanderveldestraat 45, 2660 Willebroek

Beschermcomité :

Hugo ADRIAENSENS, Volksvertegenwoordiger - Schepen, Breendonkstraat 36, 2660 Willebroek
Stan DE CLERCQ, Senator, Kraagweg 16, 2660 Willebroek
J. LANGENAKEN, Burgemeester, Mechelse Steenweg 346, 2662 Blaasveld
H. DE RON, Schepen, Kasteelstraat 23, 2662 Blaasveld
Edmond CLUYTS, Burgemeester, Kleine bergen 7, 2661 Heindonk
Leon SERGIJSELS, Schepen, Kerkweg 7, 2661 Heindonk
René SYMONS, Burgemeester, Mechelseweg 170, 2920 Kapelle-op-den-Bos
Willy NEEFS, Schepen, Marktplein 23, 2920 Kapelle-op-den-Bos
Jozef DE PAUW, Burgemeester, De Beugemlaan 46, 2922 Ramsdonk
Maurice HERMANS, Schepen, Mechelbaan 116, 2922 Ramsdonk
Omer DE PAUW, Burgemeester, Kerkstraat 70, 2658 Ruisbroek
Roger PEETERS, Schepen, Hoogstraat 50, 2658 Ruisbroek
J. VAN DER TAELEN, Burgemeester, Blaasveldstraat 68, 2668 Tisselt
H. COLETTE, Schepen, Bormstraat 20, 2668 Tisselt

WAT BETEKENT DE NAAM BLAASVELD ?

— EEN TOPONYMISCHE VERKLARING

— EEN KLUTSKE TAALKUNDIG EN EEN BROKJE GESCHIEDKUNDIG VERANTWOORD.

I. VERMELDINGEN VAN DE NAAM

«BLAASVELD»

IN DE LOOP DER EEUWEN VOLGENS DE «OORKONDEN»

Vermeldingen in de oorkonden :

- 1125 - BLARESFELDE-M.
- 1135 - BLAERSVELT
(SIGER de BLAERSVELT)
- 1266 - BLARSVELT
(ARNOLDUS de BLARSVELT)
- 1323 - 1328 - BLAERSVELT
- 1345 - BLAERSVELD (JAN van WYTFLIET -
HERE VAN BLAERSVELD)
- 1355 - 1491 - BLAESVELT
- 1494 - 1495 - BLAESVELT
- 1647 - BLAESVELDT

Recente tijden :

BLAESVELT - BLAESVELD - BLAASVELD.

Het is vanzelfsprekend dat velen zich hebben afgevraagd welke wel de eigenlijke betekenis is van de plaatsnaam «BLAASVELD».

Door verschillende werd getracht voor deze toponiem een verklaring te vinden. Sommigen bouwden hun stelling op een volks-etymologisch element — zoals de kapel en het veld van de H. Blasius. Anderen hadden het gevonden bij de dwarrelende bladeren in de herfstwind. Nog anderen gingen de oplossing van het raadsel zoeken in de Bezelaarsvelden. Tot ten slotte een vroege geest zelfs in een «Vlasland» belandde.

Een heel sausje — met soms wat romantisme gekruid. Helaas ! We weten dat de plaatsnaamkunde of toponymie weinig romantisme duldt, maar daarentegen een zeer nuchtere, positieve wetenschap is, die veel kritische zin, taalkundige onderlegdheid, een serieuze historische basis en dan zeker van de vroegste geschiedenis en het landschapsbeeld vergt.

Van zeer groot belang is eveneens een grondige kennis van de bodemstructuur en deszelfs evolutie te bezitten.

Tevens is het allernoodzakelijkst de oudste vermeldingen in de oorkonden en andere paleografische documenten te achterhalen — en zo zijn daar de : **charters** — **keuren** — **leenboeken** — **cijns** en **pachtrollen**. Want sommige plaatsnamen zijn in de loop der geschiedenis onherkenbaar geworden of «vermassacreerd». Zonder dat blijft het over het algemeen bij raden en

fantasie zonder veel nut voor de wetenschap en vertegenwoordigt dan slechts wat «folklore van het vak».

Ten slotte is een plaatsnaam, zegt Dr. Van Gorp, meer dan een klinkklank — wat meer dan een abstrakt begrip. In laatste instantie is de plaatsnaam het **aanschouwelijk** beeld van een realiteit uit het leven van ons volk.

We laten hier dan de vooropgezette stellingen — theorieën — of beweringen volgen...

I. H. BLASIUS-KAPEL - BLAASVELD

Louis van Baelen brengt de naam Blasveld in verband met de kapel van de H. Blasius en het Blasiusveld of Kerkeveld er omheen gelegen op de grensscheiding van Heffen en Blasveld.

Deze kapel werd onder Florent Berthout door de oproerige Mechelse wevers in de XIVe eeuw in brand gestoken en vernield.

Zijn slotargumentatie is dat de inwoners van Heffen en omliggende plaatsen zoals gebruikelijk bij een verkorting zullen gezegd hebben : «Wij gaan naar Blaes(ius)velt». En dat bovendien de overlevering steeds de naam der gemeente van de Heilige Blasius afgeleid heeft — sedert onheuglijke tijden vereerd in de dorpskerk waar nog van hem een bijzondere relikwie uit de XIVe eeuw berust. En nog — dat bovendien in een akte der XIVe eeuw — Blasveld — als **BLAISEFELDE** vernoemd werd (Saint Blaise).

Voor steller dezer theorie — die een zeer vroom man was — moest daar noodzakelijk een heilige achterzitten. Maar voor de wetenschap tellen alleen nuchtere feiten. En daarom kunnen wij ons met deze stelling niet eens verklaren om de hiernavolgende redenen...

We zien niet goed in waarom de woordspeling — of volksetymologie met de H. Blasius de oorsprong zou zijn van deze plaatsnaam. De bedoelde kapel — zoals het heden nog kan worden vastgesteld in onze Vlaamse velden — stond daar eenzaam op de grens van Heffen en Blasveld tegen het Schriekbos en de Doolhof — en verder het ridderslot. Het is terloops gezegd zeer vermoedelijk dat deze kapel «de boskapel» geweest is — waarover lang sprake is geweest en een probleem vormde voor L. Van Baelen.

Hoe kan deze kapel een eenvoudige veldkapel — zeer waarschijnlijk een gebouwtje van leem en met stro gedekt — met rondom zich geen enkele behuizing — verloren in een veld —

aanleiding geweest zijn tot het geboren worden van onze betwiste toponiem. Want vergeten we niet dat veld — in de Middeleeuwen — wel in vele gevallen een grond was reeds tot kultuur gebracht — maar eveneens ook nog «woest land» — «heide» — betekende, aldus Dr. Gyseling (O.H.XXIII, 5, '69).

De argumentatie «We gaan naar Blasiusveld» door de inwoners der omliggende gebieden klinkt even simplistisch en onaanneembaar. Het enige waarom ze naar Sint-Blasiuskapel konden gaan, was hun nood klagen bij de heilige man. Inderdaad was hij één der noodheiligen of noodhelpers, sterk vereerd tijdens de hoge Middeleeuwen in het hertogdom Brabant — dat bewijst Floris Prims in zijn «Campina Sacra».

Maar of die gebeurlijke toeloop dan zo groot en important moet geweest zijn om daarvoor aanleiding te kunnen geven tot het geboren worden van onze plaatsnaam, is natuurlijk weer een andere vraag. Wanneer werd deze kapel opgericht? We bezitten geen enkel archiefstuk hieromtrent. We hebben in de oude oorkonden, die ons bekend zijn, tot nog toe geen vermelding gevonden desbetreffende. En het is wel te betwijfelen of er desgevallend wel iets te ontdekken valt: zo b.v. in het Kerkelijk archief van Luik of van Kamerijk. Wat meer is — deze kapel stond ver verwijderd $\pm$ 2 km van de eigenlijke dorpskom en de Krekelenberg. De laatste van zeer oude bewoning — reeds van in het neolithisch tijdperk. Het vinden aldaar van een prachtig gepolijste stenen bijl, bij het ingaan van de Klaterstraat, bevestigt onze vooropgezette stelling.

Ten slotte de bewering van die devotie in de dorpskerk tot de H. Blasius van in onheuglijke tijden. We weten pardoos zeker dat Rudolf Pipenpoy, seneschalk van Brabant en heer van Blaasveld, in 1323 van Maria van Vianden, vrouwe van Rumst, goederen kocht aan de Rupeldijk, het huidige Blaesveltland, ten einde er de bidplaats mede te begiftigen, die hij zinnens was te stichten in zijn heerlijkheid ter ere van het H. Kruis en van O.L.Vrouw.

Dit zijn allemaal elementen, die door steller niet kritisch werden uitgetest.

We mogen besluiten dat de hypothese en stellingame van L. Van Baelen, hoe aantrekkelijk ook op het eerste zicht, elke reële grondslag mist. Te meer hetgeen we op het einde van onze eigen verklaring meer omstandig uitdiepen, dat vóór er enige sprake was van een heilige Blasiuskapel op de onbewoonde heide, de dorpsgemeenschap reeds eeuwen gevestigd was rondom de Frankische Marka «de Plaetse» aan de kruising der Romeinse heirbaan en het diverticulum — gaande naar de Motte — Nuffelstraat — Heindonk en Rumst. Daarentegen kennen we reeds vermeldingen van **Blaasveld** als daar zijn:

Blaesfelde (1125) — Blarsvelt (1266) — Blaersvelt (1323).

Het argument om als een stutbeer aan zijn opgetrokken gebouw volle sterkte te geven — nl. de bewuste akte van de XIVe eeuw — waar ons huidig Blaasveld vermeld wordt als «Blaisefelde» (Saint Blaise) — heeft eveneens geen enkele kracht van betoog. Immers deze vermelding «steht vereinzelt da» — en was zeker geen volkstoponiem — maar slechts een toevallig opduiken in een oorkonde. We weten daarbij ook nog en dat zeker onder de Burgondische hertogen de administratie een Frans kleedje werd aangetrokken en dan gebeurde er nog wel meer.

Als besluit nog dit. Om een stelling te verdedigen moeten er gefundeerde argumenten naar voor gebracht worden. Er is een ander geschut nodig en voorzeker is het dan toch vereist deze (argumenten) objectief taalkundig en historisch uit te testen met kritische zin.

We moeten dan ook tot ons spijt de vooropgestelde hypothese van L. Van Baelen — deze vrome en verknochte man aan zijn grond en zijn geschiedenis — volledig afwijzen.

II. BLADERENVELD

Anderen wilden Blaasveld verklaren door bladerenveld, o.a. Alph. Wauters, Hist d. Env. de Bruxelles, II. p. 623 — waarbij hij voorgeeft dat **Blaersvelt** (N.B. door eliminatie van de «R») zijn verklaring vindt in de woorden «champ» = veld en «feuille» = blaere — blaren- of bladerenveld.

Gauw gevonden — maar weer tamelijk simplistisch.

Karel Moeremans in zijn «Geschiedenis van Willebroek» blz. 16 — heeft klaarblijkelijk zijn licht gaan opsteken bij A. Wauters — waar hij het heeft over de villa dominicata met de hutten der laten daaromheen op de uitgestrekte vlakte — die iedere herfst de bladeren kregen van de bomen die de hoogten van Willebroek afzoomden en dat alzo «Blaarsveld» — Blaasveld werd geboren.

Maar zo gemakkelijk verloopt niet altijd een geboorte. Zij hadden wijselijk gehandeld dit kind ongebooren te laten. Ieder wil zijn zegje hebben — maar voorzeker — we zegden het reeds — toponomie plegen is geen lichte karwei — zelfs niet voor vakgeleerden. Het hoeft geen verder betoog dat deze tweede theorie zonder meer kan worden afgeschreven.

III. BLAZENDE WINDEN

Een derde uitleg geeft A. Kreglinger «Mem. Historique et étymologique sur les noms de communes d.l. Prov. d'Anvers» — waar hij spreekt over «Champ ouvert au vent» — veld blootgesteld aan de wind — veld waar de winden waaien. Wat nog belangrijker is. De wind waait overal; ook op de heide waait de wind.

En te Blaasveld was er de grote en de kleine heide. Spijtig voor A. Kreglinger — maar ook zonder verder commentaar.

IV. DE BEZELAARVELDEN

Een vierde verklarende toponymist gaat het zoeken in de Bezelaarsvelden. Aldus Jef Uytterhoeven van Mechelen (Gazet v. Mechelen — 6 '65). Hij gaat van de volgende stelling uit. De belangrijkste en gewis de oudste straat van Blaasveld — loopt als een diagonaal door de gemeente van de kerk af naar de grens van Tisselt en die nu nog Bezelaarstraat heet. Langs deze straat — aan de ene kant een schier ononderbroken rij huizen en aan de andere kant liggen de meest uitgestrekte velden — zo uitgestrekt dat zelfs de kerk op dat veld gebouwd werd. De huidige dorpsstraat liep derhalve ook over dat veld, zodat we gerust mogen zeggen dat het eens de kern der gemeente is geweest.

Volgens J. Uytterhoeven werd de benaming **Bezelaarsveld** geassimileerd tot **Blaesfeld** — dan **Blaarsveld**, en nog verder versleten tot **Blaasveld**. Verder spreekt hij ook nog over de verdwenen St.-Blasiuskapel in verband met de mogelijke afleiding tot de plaatsnaam **Blaasveld**. Hij bezondigt zich ook aan spotternij, waar hij bazelt over «**Blaaskaken-veld**», zoals een andere spuitser uit Heffen wou doen geloven.

Gelukkig voor J. Uytterhoeven — onlangs overleden — doch wel een zeer verdienstelijk man — echter geen taalgeleerde — gewaagt slechts van «Poging tot verklaring van de grondbetekenis van de gemeentenaam Blaasveld, enz.».

Deze stelling is ook zonder meer en zonder medelijden in extenso te verwerpen. Inderdaad, zij wordt 't onderste boven gelopen door kemels van allerlei slag : topografische, historische en taalkundige.

a) **Topografische**. De oudste en belangrijkste straat is niet de Bezelaarstraat maar de oude Romeinse heirbaan van Keulen - Tongeren - Tienen - Mechelen - Blaasveld - Willebroek - Bornem. Nog in 1347 en 1502 «Heerstraete» en «Heirwegh».

Wellicht verwacht hij de ene met de andere. De kerk werd niet gebouwd in de Bezelaarsvelden, maar midden in de oude Marka of Dries. Daarbij zijn geheel de Bezelaarsvelden — gelegen tussen de Broekstraat, de Fonteinstraat en de Mechelse baan. En zegt J. Verbesselt — en toponymisch en door de parcellaire verdeling in enkele grote blokken — verwijzend naar een vrij laat ontgonnen gebied, dat eeuwenlang tot het kasteelgoed en derhalve niet tot de gemeenschapsgronden heeft behoord.

b) **Historische**. Het enige kultuurgebied van veel oudere datum vinden we terug in de strook gelegen tussen de Zwarte Beek, de Bezelaar-

straat en de Broekstraat met als centrum de Dorpsdries of de Marka. Het is daar dat we de Kebbingen aantreffen — naar onze mening de enige Frankische patroniem. Maar daarover later.

c) **Toponymische**. De toponymische afleiding van Blaesfelde tot Blaasveld van de benaming Bezelaarsveld — heeft dan ook geen enkele historische verantwoording en taalkundig zonder enige grond. De wetten van Jacob Grimm op de Indo-germaanse «Lautverschiebung» kunnen hem evenmin helpen. — Een hopeloos geval. — Mogelijk kunnen we de Bezelaar terugvoeren tot een volgens mij dezelfde toponiem te Kapelle-op-den-Bos, waar we ook een «Bezelaarsbos» aantreffen. Bezelaarsbos — gen. Berselaar — wesende uytgeroeyt bosch — K.A. — Het zou de samenstelling zijn van mnl. **Bersen** (op de jachten gaan) en **laar** (open plek in het bos). Cfr. C. Theys — Gesch. v. Kapelle-op-den-Bos, blz. 22).

En zonder twijfel waren deze Bezelaars eens het jachtterrein van de Heren van het ridderslot.

WAT STELLEN WIJ ZELF IN DE PLAATS EN HOE VERANTWOORDEN WIJ DIT ?

Een gefundeerde wetenschappelijke verklaring en zeker de juiste naar — niet alleen de onze — maar ook volgens eminente vakgeleerden zoals Prof. Dr. A. Carnoy van Leuven — moeten we elders zoeken.

Taalkundig dient de plaatsnaam **BLAASVELD** gezien in de zin van : **woest - dor - onherbergzaam**. Alzo Verdam en Verwijs in het Middelnederl. Wdb., I, 1282 :

BLAER (bnw) = kaal — bloot

a) — van landen = kaal — bloot

b) — van personen = berooid.

... dat si ... op een velt woeste ende **blaere** in couden ende in winde ligghen soude van kinde ... Lisp. III., blz. 168.

Prof. Dr. A. Carnoy, Orig. d. noms des lieux d'environ de Bruxelles (p. 295) is dezelfde mening toegedaan en kent aan onze plaatsnaam eveneens de betekenis toe van : «**Champs de la lande sauvage**» = woest — dor land — naar het mnl. **BLAER** = dorre grond, — en **BLARES** — zou hiervan de genitief zijn.

Ook Karel De Decker — (Willebroek en het Vaartland - VI. Toerist. Bibl. 1963 - n° 23 - blz. 12) beaamt volledig onze stelling.

In deze naam ten slotte is een germaanse persoonsnaam bewaard, nogal voorkomend in de Saksische gewesten in Engeland en «Blatherwycke» (Mansion, V.E., 22) — schijnt dezelfde naam ALS **BLATHAR** — vermeld bij Förster, Ortsnamen, I, 309). Ook in onze streken treffen we hem aan. — cfr. BLEHAIRS - BLAREGNIES - BLAIMONT - enz. (A. Carnoy — Orig. d., oms de communes, dl. I., Belgique).

Vermoedelijk verwijst het bnw. «**BLAAR**» naar het oudgermaanse stamwoord **BLOEPRO** — nevenvorm van «**BLOEDROF**» = blaar.

Dezelfde toponymische verklaring moeten we zoeken in gelijkaardige plaatsnamen. Want zelfs in onze onmiddellijke omgeving nl. te Londerzeel bestaat dezelfde toponiem : ... «Blaesveld» ... op het Blaesveldt, 1654 — LPO (cfr. E.S.B., XVI, Jg. n° 3 — 1933 — Nr VIII). Er is hier dan zeker geen Sint-Blasiuskapel omtrent om er een mogelijke etymologie in die zin aan vast te knopen.

Nog enkele nevenvormen :

- **BLAARDONK** (Varendonk, T.V.) - Bladredunc 1185 - AV. A. 44 - Bladerdunc - 1200 - AV. A. 61).
- **BLAARMEERS** - (Drongen GT.) - Protinus nomine Bladrameres, 966, ed. DB. p. 362 - pratum Blthrameresch, 1038, ed. DB., p. 197). Smith, EPNE, S.V., **bloedre** en A. Carnoy zijn niet zeker en denken aan een mogelijke plantnaam - of «bladeren».
- **BLAARTEM** (Indloven, NG.) - Blartehem, 1173 80 (cfr. M. Gysseling - Topon. Wdb. vóór 1226 - blz. 148).
- **BLAASVELDHOEVE** te Zemst, op de steenweg naar Eppegem.
- **BLAARHOEK** te Gysselbrechtegem en te Elsegem.
Karel de Flou in zijn Toponymisch Wd., II, dl. 79 vermeldt :
- **BLAESVELDE** - polder nabij Houcke - contiguum muro domini de Blaesveldt, 1540 (cart. Dominic. Br. «Blasvelt» - Poldre, 1540 - (BPM. 201).
- **BLAESVELDE** - bos en donk onder Syssele en Maldegem.
Onder «Blaesvelt» (blz. 79) vermoedt hij een mogelijke plaatsnaam in W.-Vlaanderen. Een van Blaesvelt - alias Blaersvelt - was magistraat van het Vrije in 1506. «Mer Guydo van Blaesvelt, 1533 (Kring Kort. 10, 243, Adolphe de Pra(n)t, ridder, heer van Blaesvelt, 1537. (Duyerrick, Inv. arch. Ypres, 5, 229).
Nog andere heren van Blaesvelt : Baljuw van Tielt in 1440. ARA. - R.K. 13811 - 13820 - en R.A. Gent - R.V., 1511, 85, V°, vonnis van 28 Okt. 1452).

In ARA - R.K. 14106 - 14117 - 14382 - 14333 - 21 (X. 1460 - I - IV. 1469) wordt eveneens een Guy de Blaesvelt, ridder van de Vier Ambachten vermeld. (cfr. J. Van Ropaey - Het Gravelijk Baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de Boergondische periode - 1967 - Bruss. blz. 497 - Verh. K. VI. Akad. N° 62).

Op dit laatste punt echter is De Flou foutief, want deze heren van Blaesvelt verwijzen naar geen W.-VI. plaatsnaam — maar naar hun herkomst en dat was ons Blaesveld — waarover we het hier hebben.

Herinneren we eraan dat aan de zoon van Jan Tencke — hofmeester van Lodewijk van Male — alias Coucx — gezegd Maerschallck nl. Robert Maerschallck — deze graaf van Vlaanderen zijn natuurlijke dochter Beatrice ten huwelijk gaf met als bruidsschat een jaarlijkse rente van 200 ponden parisis, te houden als loon van het graafschap (24 Juli 1349). Het is deze Robert de Blaesvelt, die met Robrecht van Assche in 1386 de burcht van Sluis ontzette uit de handen van de Engelsen.

***

Er rest ons nog om onze stelling behoorlijk te funderen en te verantwoorden te bewijzen in hoeverre de taalkundige interpretatie beantwoordt aan de geografische gesteldheid van het territorium in de tijden toen de naamvorming plaatsgreep.

Want ook dit is van groot belang. Een toponymist die slechts op filologische basis alleen zou opereren, zonder vertrouwd te zijn met de bodemstructuur en de historische evolutie van het landschapsbeeld zou op een weinig stabiel substratum bouwen.

Daartoe dienen we het grondgebied in drie wel afgetekende stroken in te delen, nl. :

- I. HET BROEKGEBIED - moeras en schorren
- II. DE HEIDEN - de grote en de kleine Heide - dor en woest
- III. HET EIGENLIJKE KULTUURGEBIED

I. HET BROEK

Vóór de indijking van de Rupel, spoelde de stroom zijn getij tot tegen het dorp en was de streek tussen Rupel en Zenne één woeste en wijde watervlakte van een kleine 1.000 bunder groot.

Gedurende de XIIIe en eerste helft der XIVE eeuw was deze indijking een voldongen feit. Het is korte tijd na de slag der Gulden Sporen tijdens het voorlopig bewind van Jan van Namen — terwijl Gewijde van Dampierre en Robrecht van Bethune nog gevangen zaten in Frankrijk — dat de laatste indijking plaatsgreep. Het was «'s Graven Jansdijk» nog voorkomend in Zeeland en bij ons verbasterd tot **Gansdijk - Gaasdijk**.

Het gebied is dan ook — zolang de Romeinse heerschappij duurde — van groot belang geweest tegen het aankloppend Germaans element. Jef Uytterhoeven gaat zelfs zo ver te beweren, dat de lijn Rupel - Dijle - Demer, een soort «Magenotlinie» der Romeinen geweest is. En voor deze stelling pleiten inderdaad meer dan genoegzame bewijzen. (Toerisme, 1937 - XVI, blz. 52 - 61).

«Il résulte, zegt Stroobant, que dans les premiers siècles de notre ère, ils existaient des établissements Romains d'une certaine importance à Rumpst, à Anvers, à Grobbendonk, à

Lierre, à Nijlen, à Meerhout. On remarquera qu'ils semblent s'échelonner autant de postes stratégiques le long du Rupel, de l'Escaut (Bornem) et des Nèthes».

En de Romeinen waren te goede strategen om zo'n militair belangrijke stelling niet te voorzien van de nodige toegangswegen. Wij twijfelen er niet aan of van uit Asse liepen er twee verschillende banen naar Rumst, die wij hier vermelden.

- a) de weg van Asse naar Rumst over Heffen ;
- b) het diverticulum van Asse over Blaasveld - Rumst.

Het was ook te Rumst dat de Romeinse vloot — de «Classis Germaniae - pia fidelis» — tot bij het einde van de IVe eeuw gelegerd was. En wat die eeuwige toegangswegen betreft — laat het nu heerbanen «Viae Militares» of diverticula «Viae Vicinales» zijn — ze hadden allereerst een militair doel en in tweede rangorde een economische. Neven deze banen Asse - Zemst - Hombeek - Heffen, en aan de andere kant het diverticulum langs Blaasveld en Heindonk, bleven er slechts zompen, moerassen en regelmatig overstromde en ontoegankelijke schorren over. Wat het strategisch belang van die linie langs de Rupel tegen de aantredende Germanen nog verhoogde.

Die bewering van R. De Maeyer, als zou het plan om de Romeinse weg Bavai - Asse naar het noorden door te trekken, nooit zijn uitgevoerd, spreekt Dr. Mertens tegen o.a. door de vondsten te Mollem, Merchtem, Elewijt, Hombeek, Leest, Rumst.

Het is dan ook het grote doel van de Militaire en politieke strategie der Berthouders van Grimbergen geweest, deze linie en voornamelijk de trajekten van Hellegat en Rumst in hun bezit te krijgen. En waar ze ten slotte in gelukt zijn door hun voogdijschap op te dringen aan de prinsbisschoppen van Luik en aan de abdijs van Cornelimunster op de Inde. Het is ook in dit verband dat de motte of de ridderburch van Blaasveld van onze eerste gekende heer «Siger de Blaersvelt», oud-wapenbroeder van Wouter Berthout tijdens de eerste Kruisvaarten van zulke betekenis is geweest. Dit wordt weerspiegeld in de uitzonderlijke titel die deze Grimberger toekent aan onze ridder, zegt J. Verbeselt, en die in een ongedateerde akte der XIIIe eeuw aldus luidt : «Miles tam genere quam probitate clarus». (V. d. Borgt - Généalogie d. C. tam. de Berthout - fo 14 - Hs. - A.M. - A. Wauters, Envir. de Brux. T. 2., p. 623).

Er is omtrent dit wegennet reeds heel wat historische problematiek gesteld. Tot heel preciese vaststaande conclusies is men nog niet gekomen. Het bodem- en historisch onderzoek is nog lang ten volle niet beëindigd.

Van der Rit (Ann. d. Cerel. Arch. de Pays de Waes, t. V) in tegenstelling tot de Franse schrijver d'Anville beweert dat de heirweg Bavai (Bagacum) naar Utrecht (Trajectum) over Asse langs Wolvertem, Ramsdonk, Blaasveld en Rumst zou gegaan zijn. Ook Van Dessel (Topogr. d. voies rom. d. l. Belg. - Statist. Arch. etc.) is het ongeveer eens. Gauchez (Topogr. d. voies rom. de C. Gaule - Belg. Ann. d. l'Acad. Royale d'Arch. t. XXXVIII) zegt dat de weg te Tiselt aan het station bij de baan naar Mechelen-Dendermonde eindigde en niet verder over het grondgebied van Blaasveld en Heindonk zou gegaan zijn, **om reden dat de streek regelmatig onder water kwam.**

Strabo reeds gaf een beeld van onze streken, waar hij gewaagt van die geregelde inodaties en getijden die diep het land binnenvloeden en hoe de mensen leefden op terpen. «Insulas habent in paludibus exiguas» (Strabo, Geogr. t. IV). Het is ook genoeg gekend hoe de inwoners van Heindonk op zulke terpen huisden.

Tumenes zegde van ons huidig Vlaanderen, dat het land er meer water was dan land zelf «poene terra non est» (Tumenes, Tanegr. Constantio Caes. dict.).

Volgens Dr. Hasse liep de Romeinse baan van Asse over Wolvertem, Londerzeel, Breendonk (Blaasveld), Heindonk naar Rumst, waar zij de Rupel overstak.

R. van Passen (Gesch. v. Kontich, blz. 33) is niet zeker of de weg Willebroek - Rumst - Reet - Kontich reeds als een verbinding zou bestaan hebben in de Romeinse tijd.

Uit de officiële documenten der oudheid als het Itinerarium Antonini en de reiskaart van Peutinger, die afstammen van oude Romeinse kaarten, maar voortdurend bijgewerkt, worden we niet wijzer. Ze beschrijven slechts de grote banen. (Gesch. v. Vlaand. I blz. 59/60 - cfr. Schaeyes, II p. 328).

Het opsporen van die Romeinse wegen is zeer moeilijk. Wel weten we dat ze grote gedeelten hiervan rechtlijnig aanlegden : «Romani vias per omnes pene orbis disposuerunt propter rectitudinem itinerum et ne plebs esset otiosa». (Plin XXXV. cfr. Isid. Aug. XV, Cap. Ult.). De Romeinen legden bijna over de ganse wereld wegen aan, om rechte verbindingen te hebben en om te voorkomen dat het gewone volk **niets** zou te doen hebben.

Het is echter hier niet de gelegenheid, alhoewel een probleem van zeer verdragende betekenis, om in extenso er over uit te wijden. De reconstructie van deze wegen echter zou veel en defenitief bewijzen.

Reeds veel van ons wegennet lag van in de Neolithische tijden in bochten en krommingen over het land gebaad. De Romeinen hebben deze verder uitgebouwd, ook veel nieuwe aan-

gelegd. Volgens De Laet zijn de grote praehistorische handelswegen door hen gebruikt en ook Breuer beweert dat de Romeinen grote, reeds bestaande verkeersaders volgden. Ze werden echter vanzelfsprekend rechtgetrokken, aangepast en verbeterd. Zij dienden meer als verbindingswegen voor het burgerlijk verkeer. De Franken deden hetzelfde op hun beurt met deze banen en werden dan «Viae regiae» en later «'s Heeren banen».

Het waren tenslotte bij de Romeinen alle geen «**Viae Calciatae**». Maar gingen voor geen moerassige plaatsen uit de weg. Al verkozen ze zoveel mogelijk de hoge gronden. (cfr. onze Hoogstraten). De constructie verschilt naargelang de streek en het voorhanden zijnde materiaal. Behalve op grintrijke gronden, zoals in meer zuidelijke gewesten, was het wegdek wellicht de zandgrond zelf, versterkt op zompig terrein met boomstammen en takkebossen.

Reeds van in de Neolithische tijden werden veenbruggen en knuppelwegen aangelegd, wat de Romeinen eveneens deden. Werden er bij het «**Fonteintje**» op de route van die oude wegen geen restanten van zo'n knuppeling blootgelegd?

Het staat wel degelijk en onomstootbaar vast dat de betwiste heerbaan, naast een die over Heffen, Ooyendonk en Heindonk liep, er ook wel degelijk een diverticulum over Blaasveld naar Rumst ging. Ook K. Moeremans en K. De Decker zijn dezelfde mening toegedaan. Nog onlangs werden er te Heindonk Romeinse munten en voorwerpen gevonden en werden aan het Zennegat een Romeinse mijlpaal met andere konstrukties ontdekt.

Om te besluiten in ons betoog zeggen we dat het **Broek** van zeer late ontginning is met parcellaire verkaveling of uiterst regelmatige blokken, zoals dat der Broeklanden uit de omgeving: Bornem, Hingene, Willebroek, het geval was. (J. Verbesselt).

II. EEN TWEDE SECTIE - DE HEIDEN

Betreft de grote en de kleine heide — Blaasveld met Heffen — waren de uitlopers van de grote «Magna Heida» van Hoksdonk. (Wastina de Hoxdonck — bruierum de Oxdonck, enz.)... «van soo slegten grondt, dat het maar moerassen, kuylen, eusels, onbequeemde ende verlaeten woestynen en waeren». (F. De Ridder - De Heide van Hoksdonk, p. 167 - E.S.B. - 1932).

Zo was Blaasveld het laatste verlengstuk van het ganse heide- en bosgebied van Smal-Brabant tot aan het Broekland langs de Rupel. Eens te meer een bewijs van de dorre, woeste en onherbergzame streek.

Zelfs de Bezelaar, gelegen tussen de Broekstraat, de Fonteinstraat en de oude Heirweg,

verwijst toponymisch en door zijn parcellaire verdeling in enkele grote blokken naar laat ontgonnen gebied. (J. Verbesselt).

Het was tenslotte kasteelgebied en in geen geval zijn het «gemeyne gronden» geweest. Het is maar in de XIIIe en nog tot op het einde der XVIIe en zelfs begin XVIIIe eeuw dat de heiden van Blaasveld ten volle in cultuur gebracht werden.

Restanten van de bosgebieden treffen we nog aan o.a. : het **Schriekbos**, **Zuurbos** (hier stak men ook leem voor de dors en huisvloeren en voor de lemen wanden der muren), het **Arkenbos**, de **Hazewinkel** en het **Wolfbosje**.

III. HET EIGENLIJKE KULTURGEBIED

Er bleef tenslotte nog een relatief klein kultuurgebied van alluviale zandgroeven, dat voor bebouwing in aanmerking kwam. En hier onderscheiden we twee soorten :

I. — De strook gelegen tussen de zwarte beek, de Krekelenberg, de Bezelaarstraat en de Broekstraat. Met de **Dorpsdies**, de **Marka** (lievelingsnaam van K.J. Laenen) met de **drenk** (de **delling** die nog zichtbaar was in de vorige eeuw).

De Frankische nederzetting is te herkennen aan de driehoekige «plaetse», «opstal» of «biest». Dries of driehoek was noch van Keltische noch van Gallo-romeinse oorsprong, maar bepaald Frankisch.

Zulk gemeenschappelijk centrum behoort tot de primitieve periode der nederzetting en werd niet meer in latere tijd gebouwd. Kenschetsend ook is, zegt Vaast Steurs, dat elke soortgelijke gemeentegrond een «drenk» heeft gekend. In Blaasveld was dat, zoals gezegd, «**de delling**». Het was de drinkplaats van het vee en diende ook om het veevoeder te spoelen.

II. — De strook rechts van de Dorpsdries tussen de zwarte beek en de Broekstraat — met de **Kebbingen** en de **Hert** (wrs. de **Aard**) — verdeeld in lange smalle repels.

Daaruit blijkt dat het oudste en enige kultuurgebied nog geen 100 bunder uitmaakte van de 298 bunder grote territorium. Het is hier ook dat we daarom de littekens der eerste bewoning aantreffen. De **Kebbingen** (Keb-inga - Frankische patroniem).

De **Aard** met zijn **gewan-structuur** en met zijn verdeling in samenhangende, gelijkvormige en rechtafgelijnde stroken — veldpercelen — alle in dezelfde richting gelegen. Op ieder dezer gewannen bezat de landbouwer der nederzetting zijn deel, min of meer gelijkmatig verdeeld. Het werk werd gezamenlijk en gelijktijdig gedaan : bewerken, oogsten (**bouwdwang** - Hurzwang). Op ieder gewan werd slechts om de drie jaar dezelfde vrucht geteeld wegens het Drieslagstelsel. (Dreifelder - Wirtschaf) : a) **Wintervrucht**

(bijz. koren op de Winterling); b) **Zomervrucht** (haver op de zomerling). Oude graancijzen spreken van geen tarwe. Verder **vlas** en **rapen, erwten** en **bonen**; c) de **braak** (brakeling).

Nog op Pieter Bruegel's schilderijen speelt men dit stelsel na. Want inderdaad, iedere dorpsgemeenschap had zijn **Cultura**, reeds stammend, waarschijnlijk vanuit de Neolitische tijd. Cultura zelf, de denominatieve vorm van het participium perfectum van «**Colere**» — bebouwen — werd overgenomen van de Belgio-Romeinen en evolueerde tot «**Kolter**»(e) en ons nog huidige voortlevende «**Kouter**». Tenslotte Cultura in de latijnse bronnen der 12e en 13e eeuw is een zeer gebruikelijke **appellectivum**.

In het «Fonds de Lalaing» (Rijksarch. Brussel) vond ik o.a. in een processuile van de graaf de Coupigny tegen de drossaard van Blaasveld Adriany nog de vermelding «**Koutergat**», wat er wel op wijst dat er bij ons — zoals te Heffen — en verder in Brabant, het land van Bornem, land van Waas, Aalst en Z.O.-VI. o.a. **Kouters** waren. Dit is de gemene omtuinde bouwgrond, waar slechts één ingang was en dat was het «**Mennegat**» of «**Koutergat**» — toegang afgesloten met een slagboom — (veken, stichel, belle, keerbeem, valhekken, hamer, blouwer, lepper, bomelaar) allemaal namen om de gemeenschappelijke akkerbalie aan te duiden. (Lindemans E.S.B. - 1937 - Opwijk).

Het is ook heffend dat, waar de patromien «**Inga**» opduikt er ook in de nabijheid kouters te vinden zijn.

Het zijn deze kultuurgronden, samen met de kruising der heerbanen (het quadrivium of vierwagschede) van Keulen-Bornem, en het diverticulum naar Rumst, die determinerend geweest zijn voor een vaste nederzettingkern.

Uiteindelijk is het hier aan de **Zwarte Beek** dat we ook die oude «Gallo-Romeinse toponiem **Kessel-Kassel**» aantreffen (...den Kassei tegen de Swerte Beek - 1778 - 216). «**Kessel**» van «**Castellum**», zoals «**Kester**» van «**Castrum**».

Zelfs de plaatsen waar o.a. **Venusstraten - Venusberg** : te Blaasveld, **Venusgang - Venusdreef**, tenslotte **Venusstraat**, vermoeden Romeinse aanwezigheid.

En het is niet verwonderlijk dat langs die eeuwenoude baan aan vernoemde beek — die dan toch in die tijden een bepaald belangrijke rol heeft gespeeld — een Romeinse wachtpost of nederzetting zou gekend hebben.

De grote rijkswegen hadden gewoonlijk ongeveer om de tien (= 15 km) of dertig mijlen (= 44 km) een halte (statio-massio) om de keizerlijke post (cursus publicus) de gepaste snelheid te verzekeren. De «praefectus vehiculorum per Belgiam et duas Germanias» de baas van de rijkspostwagens zorgde voor wisselpaar-

den, nachtverblijf, e.d. Het is hier ook dat in de middeleeuwen het pelgrims- of passantenhuis verrees.

Uiteindelijk verschafte deze beek het nodige drinkwater voor mens en vee. En het is ook daar bij voorkeur dat de Frankische boeren zich in de nabijheid vestigden.

«Waarom?» zal men de vraag stellen! Indien er derhalve een Frankisch-Saksische nederzetting was te Blaasveld. Waarom is er geen dorpsnaam **Kebbingen** of **Kebbingem** tot stand gekomen?

Alle Frankische nederzettingen zijn niet volwaardig tot een «**Vicus**». Velen zijn niet verder ontwikkeld, brachten het niet verder dan tot «gehucht». Andere bleven slechts als een akker-toponiem voortleven. Het «**waarom**» is in zeer vele gevallen niet meer te achterhalen. Welke historische of economische factoren hebben hier een rol gespeeld? Wat is het lot geweest van die **Sibbe**?

Wat is hier misschien uitgespookt door de plunderende Vikingers die de Rupel op en af snelden op hun snekken! Geen mens, geen geschrift zal het ons ontraadselen. Want geschreven bronnen ontbreken totaal, indien ze ooit bestonden, wat zeer twijfelachtig is. Want in die eeuwen zullen ze zeer schaars geweest zijn. De enige geletterden waren de «Clercken» en de «Monniken», die dan nog maar alleen het gebeuren van de «Heren» noteerden, die dan toch de weldoeners waren van hun abdij. De gewone man werd in de geschiedenis vergeten.

We mogen wel besluiten dat deze nederzetting niet volwaardig is uitgebreid, wellicht uit oorzaak van zijn relatief begrensd kultuurgebied. Blaasveld kreeg eerst laat zijn — en dan nog beperkt — belang en ontwikkeling, dank zij het verkeersnet en dan volgens Jan Verbesselt bij de toenemende handelsactiviteiten tussen Mechelen en Dendermonde in XIIIe, XIIIe en XIVe eeuw.

Het is in deze tijd ook dat, zoals we reeds vermeldde, dank zij Rudolf Pipenpoy, senechalc van Brabant en heer van Blaasveld, wij ons eerste volwaardig dorpskerkje kregen, dat werd opgericht midden de dorpsdries, waar het nu nog staat.

Als slotsom van ons betoog, was het er enkel om te doen, door wat dieper in te gaan in de historie van ons grondgebied, te kunnen aantonen dat, buiten die relatief kleine bewoonbaar en bebouwde strook, de rest een streek was: woest, dor ende onherbergzaam waar wolven huisden.

Het is door de onverdroten en gestadige vlijt van opeenvolgende geslachten dat een woestenberg in vruchtbaar land werd herschapen, dat voor het volk in zijn dagelijkse nooddrift heeft voorzien. En dat het kultuurlandschap, waarin we

ons heden mogen verlustigen, en dat met zijn machtige eiken- en beukendreven, als kathedralen, in vorige eeuw Podesta, zo in vervoering bracht, is tot stand gekomen.

MIJZELF

Ik hoop dat ik met deze toponomische uiteenzetting, die ik — en ik verhoop niet zonder zin — met wat elementen uit onze vroegste geschiedenis heb omkaderd, mijn dorpsgenoten en verdere belangstellenden, van nut ben geweest.

En dat ik hiermede wellicht ben geslaagd, de ware betekenis van de plaatsnaam «**Blaasveld**» in het licht te stellen.

«Het is echter slechts mogelijk — ook voor de toponymie — door op een gefundeerde historisch en wetenschappelijke basis te vertrekken, dat men vele dwalingen en slechts op fantasie berustende interpretaties uit de baan kan ruimen».

Jos de Keersmaecker

GERAADPLEEGDE WERKEN EN LITERATUUR

I. CARTOGRAPHIE

P.C. POPP — Atlas cadastral parcellaire des communes belges — 1860.
FERRARIS, Graaf de — Handschriftelijke kaart der Oostenrijkse Nederlanden — 1777 — (K.B. - Brussel).
VAN DER MAELEN PH. — Atlas parcellaire d.i. Belgique — 1847.
Geologische kaart — uit Carte géologique d. Belgique au 40.000^o (uitg. cartogr. Inst. Brussel).
Topografische kaarten — 1/10.000 en 1/20.000 — Uitg. Milit. cartogr. Inst. Brussel.
PIOT CH. — Invent. d. arch. d.i. Belgique — Inv. Cartes et planches p. 184 — no 564 — 1870 — «Delineatio haec atque mensura partis hujus WILLEBROEK - HEFFEN - BLAASVELT atque totius HEYNDONCK facta est — jubente domino Gregorio Del Plano».
(Deze kaart werd getekend door Jean Derkenis in de XVIIe eeuw).

CARNOY, PROF. DR. A. — Diction. étymologique d. noms des communes d.i. Belgique, 2 dl. Leuven — 1939-1940.
IDEM... — Origine des noms des lieux des environs de Bruxelles, éd. A. Bielefeld — 1927.

II. TOPONYMISCHE

DE VRIES J. — Wdb. der Noord- en Zuidnederl. plaatsnamen.
IDEM... — Nederl. etymologisch Wdb. — Leiden 1963.
DE FLOU K. — Woordenb. d. Toponomie v. W.-Vlaanderen.
EDELMAN, C.A. — Studies concerning the morphogenesis of some old rural settlements in the sandy areas of the Netherlands. — Ts. Ndl. Aard. gen., 2° s. Kulturhist. Verk., I. (1960) — 29-50.
GYSSELING M. — Het chronologisch probleem bij de Jong-Prehistorische en vroeg-Middeleeuwse Nederzettingen — Med. Ver. Naamk. XLI (1965) — 190-197.
IDEM... — Toponymisch Wdb. v. België - Nederl. - Luxemb. - N.-Frankrijk en w.-Duitsland — vóór 1226.
IDEM... — Enkele toponymische gegevens over de Romeinse banen in Noord-Gallië. — Med. v.d. Ver. V. Naamk. — XXXIV, p. 24-30.
HUISMAN — Plaatsnamen van sacralen oorsprong (Gelders Leerg., I. Groningen, 1959).
HELSEN J. — Het Plaatsnamenmateriaal — de Antw. Kempen (VI. Top. Ver., Med. — XIII — 1937) — 17-44.
KLEYNEN — Praegermaanse elementen — cfr. Bibl. Pln. — 1957/58 — blz. 402.
IDEM... — Klankhistorische discrepatie tussen dialect en toponiem — Med. Ver. Naamk. (1963) 151-157.
KREGLINGER A. — Mém. historique et étymologique sur les noms des communes d.i. province d'Anvers — Bruxelles, 1847 (Bulet. d.i. comm. centr. d. statistique, t. III, p. 209-303).
LINDEMANS DR. J. — De Frankische kolonisatie in Brabant. — De oudste bewoonde plaatsen naar hun benaming. E.S.B., XX (1937) 88-93-197-200-336-374.
MANSIOU, Prof. Dr. J. — De voornaamste bestanddelen v.d. VI. Plaatsnamen — Brussel, 1933.
ROELANDTS K. — Die Namenkunde als schlussel zur psychologischen Erforschung der Sprachentwicklung, VI., Int. Congr. — München 1961 — III. 642-648.
SCHÖNFELD M. — Wegnamen — I. Oudheid en vroege middeleeuwen. — Med. v.d. ver. v. Naamk. Leuven en Amsterd. — XXVIII p. 49-66.
TUMMERS L.M. — Toponymische gegevens over Merovingisch-Karolingisch Brabant en Limburg — Leuv. Bijdr. — Bijbl. LV (1966). 8-9.

VAN GORP J. — Plaatsnaamkunde in de Kempen — Onze Kempen — II. (1937/38) 1-4 — 116-22.
VAN DE WEYER A.J., PROF. DR. — Med. uitg. Vla. top. ver. - Leuven — De Vlaamse toponomie — Inst. vr. VI. toponomie (Univ. Bibl. Leuven - 1938). Bijl. XI.
VERWIJJS, DR. EN VERDAM — Middelnederl. Wdb. — 's Gravenhage — 1885.
ZENDER, M.H.J. — KOK. — Patroonsheiligen en plaatsnamen (Bijdr. & med. - Naamk. - com., XV) — Amsterdam — 1959 — Mede versch. als Bijbl. LIV (G. Med. Naamk. - Leuven - 1959) 31 blz.

III. ALGEMENE EN HISTORISCHE

BREUER J. — La Belgique Romaine (coll. Notre Passé) — Brux., 1944 — 52.
ID. — Romeins België — Antwerpen, 1946.
CUVELIER J. — Le dénombrement de foyers en Brabant (XIV-XVIe siècles) Brux. 1912.
COSEMANS A. — De bevolking van Brabant in de XVIIe en XVIIIe eeu. — Brussel — 1939.
DE DECKER K. — Willebroek en het Vaartland — De VI. Toer. Bibl. no 23.
DE MAEYER R. — De Romeinse villa's in België - Antw. - 's Gravenh. — 1937 — Een archeologische studie. — De Sikkel.
DE LAET S.J. — De «Glasbergen». — De Gesch. d. Lage Landen — Groningen, 1959.
DE MARY G. — Le Problème d.i. colonisation franque et du régime agraire dans la Basse Belgique — Brux. 1926.
LAENEN KAN, DR. J. — Introduction à l'Hist. Paroissiale du Diocèse d. Malenes — Brux. 1924.
ID. — Kerkelijk en godsdienstig Brabant vanaf het begin der IVe tot de XVIe eeuw. — Antw. MCMXXXVI — De Sikkel.
ID. — Geschiedenis van Mechelen, 2 dl.
LINDEMANS, DR. J. — Een Saksische vestiging in Brabant ? Med. d. Ver. Naamk. — Leuven - B. - XVI. 2. — Onomastica — Neerlandica.
MARIEN M.E. — Oud België v.d. eerste landbouwers tot de komst van Caesar — Antw. 1952.
MOEREMANS K. — Losse grepen uit de geschiedenis van Willebroek. — 1943.
PETRI F. — Germanische Volkserbe in Wallonien und Nord-Frankreich — Die Frankische Landnahme in Frankreich und die Niederlande und die Bildung der westlichen Sprachgrenze — 2Bd. — Bonn — 1937.
PRIMS, KAN, FLORIS. — Het Parochiewezen in de Kempen — Campina Sacra — 1948 — Bijdr. t.d. Gesch.
IDEM... — Het Congres der historische littekens — Hok. V (1937) — 145-68.
SCHAYES, B.G.B. — La Belgique avant et pendant la domination romaine — Brux. 1837 — 2 t.
STEURS, DR. VAAST — De tocht der Franken langs onze gewesten — Mechelen 1930.
VAN BAELEN L. — Verspreide nota's.
VERBESSELT J. — Het Parochiewezen in Brabant tot het einde der XIIIe eeuw — dl. X. — Tussen Rupel en Zenne — 1969.
WARNKONIG L.A. — Flandrische Staats- u. Rechtsgeschiede bis zum Jahre 1205 — Tübingen, 1835 - 42 — 3 Bd.
VAN PASSEN R. — Geschiedenis d. gemeente Kontich.
VAN WERVEKE H. — Nieuw licht op de Frankische kolonisatie in N.-België — Hand., 6° VI. Philologen Congr. — 1923 — 9168.
WAUTERS Alph. — Histoire des environs de Bruxelles — III t. — T. II, p. 623 suiv. Brux.
Tijdschr. Eig. Schoon & De Brabander — Brabants Heem — Toerisme.

IV. WEGENNET

GAUCHEZ — Topographie d. voies romaines d.i. Gaule - Belgique (A. Acad. royale d'Archéol. Belg. — XXXVIII — 1882).
VAN DER RIT J. — Les grandes chaussées de l'empire romain — créées en Belgique — Brux. 1852 — cfr. id. in Ann. d. Cercl. Arch. d. Pays d. Waes, T. VI).
VAN DESSEL J. — Topographie d. voies romaines d.i. Belgique (Statistische arch. et bibl. — Une carte — Brx. 1877).
BLOK P.J. & BYVANK A.W. — Geschiedk. Atlas v. Nederl. — Den Haag, 1929.
KULTUURHISTORISCHE VERKENNINGEN in de Kempen — II uitg. v.d. Stichting «Brabants Heem», 1961.
ROUSSEAU J. — Le Problème des routes dans l'ancienne Belgique. (Prem. Congr. Int. de géographie hist. — C. 2 I. 94).
Vetera Romanorum itineraria seu Antonini Augusti itinerarium eum integris — J. Sinsleri — H. — Suritae et A. Schotti Notis. Hinerarum Hierosolymitanum, etc, curante, P. Wesselingio; Amst. 1785.
Tabula Peutingeriana quae in aug. bibl. vindob. nune servatur, accurate enscripta — J. Cl. Scheyb. vindob. 1753-in-fol.
GOTSCHED (J. Ch.) — Kurze abhandl. der Leutinger Charte (Samme dl. feselsch. d. freyen Künste, Leipzig).
HAENECOURT R. — Recherches sur les voies de communication préhistorique dans la Gaule - Belgique. — Tijdschr. d. openb. werk. — 1947 - 5e afl. p. 615-6171.

V. ARCHIEVEN

GALESLOOT L. — Invent. d. arch. d.i. cour féodale d. Brabant — Brux. 1884.
NIEUWENHUYZEN, A. VAN — Invent. d. arch. d.i. famille de LALAING — 1970.
VERKOOREN A. — Invent. des chartes et Cartulaires d. duché d. Brabant et d. Limnourg et des Pays d'Outre-Meuse — Brux. 1911 — chart. orig. et vid.
Invent. d. Chart. de Flandre — 1407 — Gent.
R.A. — ANTWERPEN - BRUSSEL - GENT.
A.A. — MECHELEN - STADSARCH. MECHELEN.

DE OPDRACHT KWAM TE LAAT !

Mijn vriend Karel De Decker uit Willebroek vroeg mij met aandrang dat ik iets zou schrijven voor «t Vaartland», tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland, waarvan ik het prachtige eerste nummer van 't begin tot het einde heb uitgelezen. Dat «iets» is er nu. Het kan haast niet anders of het moest in betrekking staan met Bruegel.

De Nederlandse schilder en schrijver, Karel van Mander (°Meulebeke 1548 - Italië 1574-1577), schreef in zijn vermaard «Schilderboeck» — een levensbeschrijving van Nederlandse schilders — wanneer hij het over Pieter Bruegel heeft, ondermeer het volgende :

«De Heeren van Brussel hadden hem een weynigh voor zijn doot aanbesteedt te maken eenighe stucken van het delven van de Brusselsche vaert nae Antwerpen, dat is door zijn sterven achter weghe bleven».

Op bladzijde 174 schrijven Bob Claessens en Jeanne Rousseau in «Onze Bruegel» (Mercatorfonds, Antwerpen 1967) :

«Onverwacht kreeg zijn gezondheid (die van Bruegel), een deuk. Het stadsbestuur van Brussel ontsloeg hem op 18 januari 1569 van inkwartiering van Spaanse soldaten. Schilderen deed hij niet meer. Misschien zette hij «Het Blindengevecht» nog op, waarvan het Museum te Bazel een copie bezit. De Brusselse magistraat bestelde hem enige «stukken» om van het openstellen van het Scheldekanaal (Willebroekse vaert), waarvan de laatste schop werd gestoken in 1565, een plechtig aandenken te bezitten. De kunstenaar kon dit werk, waarvoor hij al een voorschot had gekregen, niet meer tot een goed einde brengen».

De bestelling kwam te laat !

Pieter Bruegel de Oude, de Boeren Bruegel, de Zatten Bruegel, Bruegel de Drol — of hoe

men hem ook heeft genoemd — stierf te Brussel op 15 september 1569.

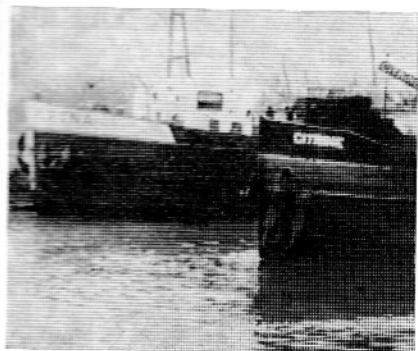
Spijtig dat hij die «stukken» over de Willebroekse vaert niet meer heeft kunnen schilderen want zowel, dan hadden wij wellicht een werk gehad waarop al de werkzaamheden en graafwerk-machines, in die tijd gebruikt, zouden afgebeeld staan. Bekijk maar eens zijn twee schilderijen over de Toren van Babel waarop hij minutieus heeft weergegeven wat bouwmeesters, architecten, metselaars, vervoerders... bij hun werk gebruikten. Want Bruegel was een opmerker. Hij zag alles. Niet alleen de mens maar ook zijn omgeving en al het gereedschap dat men in die tijd gebruikte. Zijn etsen vormen een onuitputtelijke documentatie, een museum op zichzelf, waarop ieder gebruiksvoorwerp tot in de details zijn afgebeeld.

Wat zouden die «stukken» over de Willebroekse vaert geworden zijn ? Een gigantisch gevecht van de kleine mens tegen grond en water ? Een feestboot om de overwinning van de mens in dat gevecht te vieren ?

Och kom, onze verbeelding slaat op hol ! Bij het bekijken — voor de zoveelste maal — van zijn schilderijen en etsen, zien wij in onze geest hoe die geniale Bruegel dat graafwerk zou op doek gebracht hebben

Maar... de bestelling kwam te laat !

Eugeen Van den Broeck

DE SCHEEPVAART

OP DE VAART

Dat de haven van Brussel enerzijds, gelegen op het knooppunt van de West-Europese landen, door haar bevoorrechte geografische ligging aangewezen is om een zeer eminente rol te spelen in de commerciële uitwisselingen, zowel van Benelux, als van de Gemeenschappelijke Markt als van de Europese eenmaking, en dat het zeekanaal Rupel-Brussel anderzijds beslist een economische slagader mag genoemd worden, wordt genoegzaam onderstreept door volgende cijfers :

gemiddeld varen naast 38.000 binnenschepen (in 1962 : 41.108 eenheden) ; met een gezamenlijke vervoercapaciteit van 23.700.000 metrieke ton, ook nog circa een 800-tal zeeschepen met een netto-tonnemaat van ± 300.000 M.T. door het kanaal, per jaar.

Uit het dagelijks scheepsjournaal ('t betreft hier het dienstjaar 1968) aangelegd door het personeel van de ophaalbrug te Kapelle-op-den-Bos, ontlene we volgende inlichtingen :

- a) Grosso modo wordt de brug 45 maal per dag opgehaald om doorgang te verlenen aan 95 schepen (op- en afvaart samen). De drukste activiteit ligt tussen 14 h en 22 h).
- b) In de veronderstelling dat het oponthoud voor de opgehaalde brug slechts per keer 6' duurt, blijft de brug, berekend op 24 h, dus : $6' \times 45 = 270'$ of 4 h 30' in de hoogte.
- c) Per jaar wordt dat een wachttijd van 4 h 30' $\times 365 = 1.642,5$ h of bij benadering 205 dagen van 8 h.

Hopelijk zal over een paar jaar, naar aanleiding van de modernisering van het kanaal en de constructie van een nieuwe brugtype, het vervelend wachten en het tijdrovend oponthoud tot een strikt minimum kunnen herleid worden.

Dank zij de ontelbare uitvindingen van de jongste jaren en de talloze scheppingen van de hedendaagse techniek, moesten en moeten de nieuwe bedrijven en ondernemingen die van deze evolutie het gevolg waren een hele macht van nieuwe namen in onze taal inschakelen. Ook in de naamgeving van deze nieuwe bedrijven en ondernemingen ontstond, voornamelijk onder de invloed van de mededinging of concurrentie, een hele ommekeer. Denken we even aan Belmeubel ; Eternit ; Glasal ; Marlux ; Ased ; Plasticchop ; Frisco ; Mondial Tours ; Frigomil ; Optikon, enz., enz., waaruit genoeg blijkt dat de meeste namen rechtstreeks ontleend werden aan de vaktaal van het bedrijf zelf of aan de hoedanigheden van de voortgebrachte of verkochte produkten.

Naast deze sprekende cijfers bieden we de belangstellenden een beknopte studie aan betreffende de naamgeving aan de verschillende en onderscheidene boottypen. Rond de eeuwwisseling vond men op de voor- en achtersteven van het schip in grote mate slechts de familienaam, en bij uitzonderlijke gevallen de naam van één der kinderen, van de eigenaar. In sommige gevallen werd het schip ook wel onder de bescherming geplaatst van een heilige

als daar zijn St. Goar ; Sancta Rita ; St. Gérard ; St. Thérèse ; St. Kristoffel, e.a. De reusachtige uitbouw van de economie had voor gevolg dat de scheepvaart en de bouw van nieuwe schepen de jongste vijftig jaren een hele ommekeer in de naamgeving van de boten bracht. Alras drong zich de noodzakelijkheid op, schepen met dezelfde voornaam of achternaam of heiligenaam van elkaar te onderscheiden. Bij nieuwbouw of herbouwing wist het schippersvernuft dan ook de passende naam aan het vaartuig te geven.

Onder invloed van het Kristendom en zijn ritueel, wat wel in zich sluit dat vele schippers gehecht zijn en blijven aan hun geloof, werden veel namen en uitdrukkingen ontleend aan het Latijn. Volgende voorbeelden tonen dit genoeg aan : CREDO (ik geloof) ; OPE DEI (met het werk van God) ; LAUS TIBI (aan U zij lof) ; PAX DEI (de vrede van God) ; DEO REGENTE (geleid door God) ; CHRISMAS (Kerstmis) ; DEO DATE (door God gegeven) ; SANCTA VIRGO (H. Maagd) ; VIRGA JESSE (de maagd van Jesse) ; DEUS PATER (God de Vader) ; AVE MARIA (Weesgegroet Maria) ; VIRGO POTENS (machtige Maagd) ; DEO JUVANTE (met Gods hulp) ; DEO MAGNA (O grote God) ; DEUS REGIT (God regeert, heerst) ; TIBI DABO (aan U gegeven), enz.

Opmerkelijk zijn ook volgende franse uitdrukkingen :

J'Y SUIS (ik ben er) ; MALGRE TOUT (ondanks alles) ; VERS L'AVENIR (naar de toekomst) ; ENFIN (uiteindelijk) ; REPOS AILLEURS (elders rust) ; PARTOUT (overal) ; EN AVANT (vooruit) ; VERS LA LUMIERE (naar het licht) ; S'IL VOUS PLAÎT (a.u.b.) ; ALLONS-Y ... enz.

Verder treft men veel namen aan die ontleend zijn uit de dierenwereld, als daar zijn (hierbij dient aangestipt dat de meeste in 't Frans uitgedrukt worden) : ALBATROS ; CORMORAN ; CONDOR ; IBIS ; MARABOU (allen zwemvogels) PYTHON (slang) ; POLLAK (zeevis) ; TEREK (tafeleend) ; TOPPER (zwarte duikeend) ; TALLING (watereend verder : Aiglon ; Arend ; Walvis ; Colibri ; Zeemeeuw ; Aaltje ; Libel ; Windhond ; Poisson d'or ; Brochet ; Reiger ; Jaguar ; 't Visje ...

Namen van beroemde mannen ; van plaatsen ; steden en waterlopen komen ook veelvuldig voor. We noteren slechts :

a) EISENHOWER ; QUINTEN METZIJS ; JOHN KENNEDY ; BOUDEWIJN ; AMBIORIX ; RUBENS ; HANNIBAL ; ARTEVELDE ; BREYDEL ; EDISON ; PESTALOZZI ...

b) AURELIA (Romeinse stad) ; ISTRIA, CAMPANIA, APULIA, ARCADIA en THRACIA (allen landstreken in Italië) ; ISOLA BELLA (eilandje in Lago Magiore) ; LADOGA (meer in Rus-

land) ; IBIZA (eiland deel uitmakend van de Balearen)

c) METROPOLIS (centrumstad-Antwerpen) ; BASTOGNE ; BELOEIL ; LIEGE ; BOOM ; BERCHEM ; NARVIK ...

d) RUPEL ; AMAZONE ; POEMOIS ; SEINE , MAAS ; AMSTELSTROOM ; NOORDZEE ; SCHELDE ; SAONE ; ZWARTE WATER ; GOLDEN RIVER ; DANUBE ; VLIET ; MOSELIA ; ELBE ...

Naast talrijke aardrijkskundige begrippen als : GOLFSTROOM ; CYCLOON ; ZODIAC ; ARCHIPPEL ; GROSS KLOCKNER ; ETNA ; EVENAAR ; MISTRAL ; ETOELE ; GOTHARD ; e.a. moet hierbij opgemerkt dat de jongste jaren talrijke namen ontleend werden aan de ruimte en ruimtevaart. We denken even aan : Mercurius ; Mars ; Venus ; Telstar ; Pionier ; Polaris en Apollo.

Belangrijk is ook wel het feit dat vele namen samengesteld worden uit de beginletters van voornamen. In de meeste gevallen betreft het de namen van de kinderen uit het schippersgezin. Ter verduidelijking :

ALJEBA = samenstelling van ALbert-JEan-Baptiste

ROJA = samenstelling van ROza en JAN RIFE (in MANUS) = René-Irène-Florentine-Eddy (in handen)

LEJA = LEon en JAN.

Namen van bloemen als : LOTUS ; IRIS ; PLUIE DES ROSES ; MIMOSA ... evenals deze van edelstenen als TOPAZE ; GOLDOR (Gold en or) en DIAMANT komen ook tamelijk veelvuldig voor, wat eveneens het geval is met begrippen die haast dagelijks in de gewone omgangstaal «schering en inslag» zijn. We citeren : BATMAN ; MAESTRO ; VARIA ; PHOENIX ; MEDIUM ; FOR-EVER ; CLIMAX ; TRANSISTOR ; EXODUS ; TALISMAN ; ALFA ; MUSTANG ; RADAR ; MUSKETIER ; ECHO ; RISICO ...

Uiteindelijk willen we nog de aandacht vestigen op de talrijke bootnamen zekere hoedanigheden, eigenschappen en in sommige gevallen eigenaardigheden als : Espérance ; Egalité ; Providence ; Charme ... dankbaarheid ; Perfekt ; Onrust ; Volbracht ; Nieuwe zorg ; IJver, en noem maar op.

Om te besluiten : merkwaardig is wel de vaststelling dat slechts weinig eigenaars, en dan nog in uitzonderlijke gevallen aan hun schepen de naam geven van het bedrijf of onderneming waaraan ze toebehoren. Uitzondering geldt voor : MEUBRUX (Meuneries Bruxelloises) ; PHENOL (Gentse Maatschappij) ; B.P. ; C.B.R. (Cementeries et Bricqueries Réunies) + nog enkele andere die slechts sporadisch het zeekanaal bevaren.

H. Van de Ven

DE INDUSTRIALISERING LANGS DE WILLEBROEKSE VAART

Heel wat persartikels vestigden de jongste maanden de aandacht op de geplande industrialisatie langsheen het zeekanaal: «Brussel-Rupel». Dat de uitvoering van een nieuw werkgebied langs de as: «Brussel-Schelde» op uitvoering wacht zal niemand betwisten. Het «ont-eigeningsproject» heeft reeds vanwege zekere interkommunale werkgroepen en rechtstreekse belanghebbenden heel wat polemiek uitgelokt. We willen de belangstellenden waarheidshalve op volgende feiten wijzen:

- a) op de wijk Verbrande Brug (gemeente Grimbergen) zouden circa 230 ha ter beschikking worden gesteld, waarvan 70 ha in de onmiddellijke toekomst. Terecht willen we hierbij opmerken dat het grootste gedeelte van al deze gronden reeds eigendom waren en van het zeekanaal, en van de Staat.
- b) de 370 ha, waarvan sprake in het project, gelegen op het grondgebied Zemst (tussen Humbeek en Kapelle-op-den-Bos), werden in de loop van 1971 onteigend en zullen over afzienbare tijd effectieve bestemming krijgen.
- c) over de 900 restende ha., waarvan sprake in het E.R.A. «Economische Raad van de Provincie Antwerpen», moeten we opmerken dat het hier slechts gaat over zuivere opties, die later, na ruggespraak met de betrokken gemeentebesturen en eigenaars, kunnen (we leggen speciaal de nadruk op «kunnen») gerealiseerd worden. En dat is nog niet voor morgen...

De evolutie van de industrialisering.

Het kanaal is reeds vele jaren terug de aantrekkingspool geworden voor diverse bedrijven, dank zij zijn centrale ligging: de haven van Brussel is verbonden met de nijverheidsbekkens van Henegouwen, Namen, en het Noorden van Frankrijk door het kanaal van Charleroi, dat de verlenging is van het zeekanaal: «Brussel-Rupel». De Schelde, haar gekanaliseerde bijrivieren en het kanaalnet in het noorden van het land verwezenlijken de verbinding met de nijverheidsgebieden van Oost- en West-Vlaanderen, de provincies Antwerpen en Luik.

Via de Schelde en het kanaal Zuid-Beveland, is de haven van Brussel verbonden met de Beneden-Maas en de Rijn, dus met Nederland en West-Duitsland. Brussel is bovendien een groot spoorwegcentrum met verbindingswegen naar alle grote steden en aangrenzende landen.

De meest typerende bedrijven hebben zich eertijds in de nabijheid van de hoofdstad gevestigd, wegens het dubbel voordeel dat zij biedt enerzijds als belangrijk afzetgebied van een uiterst dicht bevolkte markt, en anderzijds als een eerste distributiecentrum van het land.

De haven van Brussel vertoont derhalve tegelijk het karakter van een openbare haven en dit van een industriële haven. Deze strekt zich uit over een lengte van 12,5 km. tussen Brussel en Grimbergen.

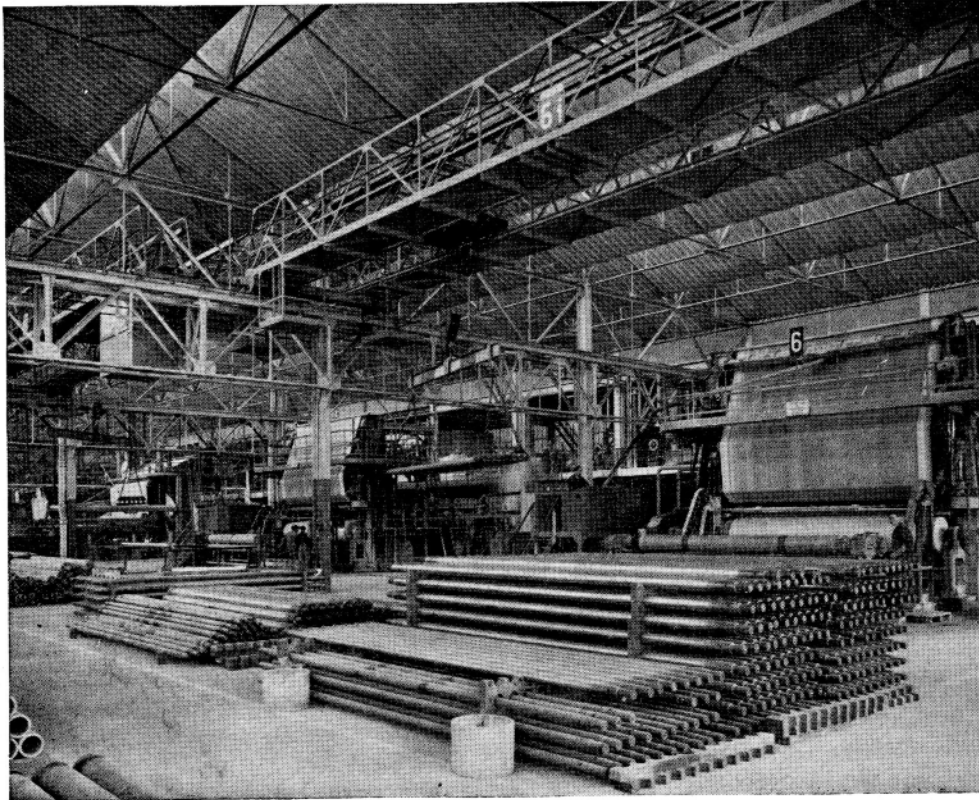
De openbare haven heeft ongeveer 8 km. kaden, waarvan 1.800 m. zeekaden; 54.000 m² opslagplaatsen en 364.000 m² hangars en opslagplaatsen.

De industriële haven wordt gevormd door het Zeekanaal zelf tussen Brussel-Voorhaven en Grimbergen. Dit gedeelte, met een lengte van ruim 6 km. heeft zich ontwikkeld tot een uiterst industrieel bekken alwaar zich talrijke zware en middelmatige nijverheidsinstellingen hebben gevestigd met hun kaden, aanlegplaatsen en overslaginstallaties.

De voornaamste industrietakken die er gevestigd zijn: cokesfabrieken; scheikundige nijverheden; maalderijen; elektrische centrales; opslagplaatsen van hout.

Enkele belangrijke bedrijven dateren van na de moderniseringswerken van 1836 en van voor de tot standkoming van de N.V. Zeekanaal en Haveninrichtingen van Brussel (1896) en de daaropvolgende bouw van het huidig zeekanaal.

- 1860: «Ets. De Naeyer» te Willebroek (papierfabriek).
- 1890: eerste ontwikkeling van de «Usines Duché» te Grimbergen (Scheikundige Nijverheid).
- 1893: «Drie Fonteynen» te Vilvoorde (Maalderijen).

De vaart bracht leven en werk in het gewest ! Langsheen de beide oevers vestigden zich — nadat Louis De Naeyer in 1860 te Willebroek de eerste industriële stoot had gegeven... — tal van fabrieken, die hun produkten via de Willebroekse vaart, naar zowat overal ter wereld stuurden... In deze optiek speelden de N.V. Eternitfabrieken, met de in 1929 te Tiselt opgerichte buizenafdeling, een wel zeer «bedrijvige» rol.

Enkele bedrijven werden opgericht bij de bouw van het huidige zeekanaal (aanvangswerken : begin der XXe eeuw).

- 1900 : «Association métallurgique pour la fabrication du coke» te Willebroek (Cokesfabriek)
- 1905 : N.V. Eternit te Haren (cement-asbestbedrijf)
- 1908 : «S.A. Impregnation des Bois» te Haren (Houtbedrijf)
- 1911 : «Forges de Clabecq» te Vilvoorde (Cokesbedrijf)

In de tussenoorlogse periode kende het Zee-kanaal haar grootste industriële expansie. Het is immers ook in deze periode dat de moderniseringswerken aan het kanaal, helemaal voltooid werden (1922)

- 1925 : ontstaan van de opslagplaatsen voor industriële vetten en oliën langsheen het kanaal te Vilvoorde, Haren en Brussel. De voornaamste maatschappijen die er een depot hebben zijn : Belgian Shell Company ; N.V. Purfina ; B.P. Belgium ; Esso Standaard ; Avia ; Gip ; Gulf Oil Belgium.

- 1924 : «N.V. Eternit» te Kapelle-op-den-Bos (cement-asbestbedrijf)
- 1926 : Houtimportbedrijf «De Weert» te Vilvoorde
- 1927 : «Cokeries du Brabant» te Grimbergen (Verbrande Brug)
- 1928 : de electriciteitscentrale «Interbrabant» te Brussel
- 1929 : «N.V. Amidex» te Vilvoorde
- 1929 : «N.V. Eternit (Buizenafdeling) te Tiselt
- 1930 : «N.V. Cokeries du Marly» te Nederover-Heembeek
- 1934 : «N.V. Les Entreprises hydraulique» et «Beton Armé» te Ruisbroek
- 1934 : «N.V. Société belge de l'asphalte», opgericht in 1931, verplaatst haar installaties naar de linkeroever te Vilvoorde.

Dat de huidige aanvang zijnde moderniseringswerken, die in de nabije toekomst Brussel toegankelijk moeten maken voor duwvaarttransporten tot 10.000 ton, de verdere en volledige expansie tot industrialisering zal stimuleren, zal niemand tegenspreken...

H. VAN DE VEN.

HENDRIK VAN DE VEN 60 !

Hendrik Van de Ven, de kleine man met het gouden hart, is verleden maand «zestig» geworden. Dit is een oponthoud in een mensenleven. Een mijlpaal om iemand te vierden. Een terugkijken, naar dat wat zich tijdens die jaren, zowel «in 't vroede als in 't sotte» heeft voorgedaan... (1)

Hendrik Van de Ven, of «Meester Ven» voor allen die hier aanwezig zijn, werd op 14 maart 1913 te Kapelle-op-den-Bos geboren. Hij woog 3 kilo 800. Louis, de vroedvrouw, heeft hem gebracht...

Hendrik Van de Ven stamt uit een aloud geslacht van vlaskoetsers en kasseileggers. Zijn vader is Tisselaar van geboorte. Zijn moeder was van Kapelse afkomst.

Vader Van de Ven, rasechte zoon van «Heinke Ven», verloor zijn vader, toen hij 11 à 12 jaar was.

Hij werd bij Fons Van de Ven in de Hoogstraat «grootgebracht».

Nonkel Fons, die vlaskoetsers en kasseilegger was, was erg bevriend met De Wit en met Jef De Prins van Tisselt; een tweetal dat in de toenmalige landbouwgemeente, hoog in aanzien stond. Zij hadden het daar doorgaans «voor het zeggen» en hebben denkkelijk een stimulerende invloed gehad op Nonkel Fons, die breed begon te kijken. Zo breed zelfs, dat hij Charel — de vader van meester Van de Ven... — de kans gaf, om samen met Gène van Wanneskes, naar de Mechelse Akademie te lopen... Waaruit blijkt, dat Hendrik Van de Ven haast alles te danken heeft aan de Tisseltse lucht, die de kunstmi-kroob de kans gaf, zich voor goed vast te zetten...

Vader Van de Ven trouwde — denkkelijk onder de invloed van al die Akademiemodellen... — op tamelijk jonge leeftijd. Hij had bovendien lak aan alle tradities, volgde de vrouw en vestigde zich te Kapelle, waar Hendrik Van de Ven, als eerste in de rij, op 14 maart 1913 geboren werd.

Toen de doods klokken over het landschap denderden, schreven wij 1914. Vlaanderen was een vuurhaard en iedereen vluchtte het huis uit... Iedereen wilde ver weg zijn, en allen dachten in die mensenzee te zitten, die op weg was naar een landstrook waar er nog vrede was.

Charel Van de Ven werd door die vluchtende mensenzee opgeslorpt. Hij rende het huis uit. Hij dreef mee met die massa. Hij wilde ver weg zijn...

Uit het vraaggesprek, dat ik, achter de rug van de meester, maar met de medehulp van zijn vrouw Roza, van de nu 81-jarige Vader Van de Ven afnemen mocht, heb ik een viertal fragmenten gelicht, waarvan het eerste de sfeer weer-geeft, waarin die vlucht is gebeurd.

— *Ik ben op de vlucht geweest... Ik ben van hier vertrokken met de velo...*

— *En met de kleine ?... Wat hebt U met de kleine gedaan ?...*

— *Ik had een stoeltje van voor op de velo en ook een van achter. Van voor heb ik 't meisje, Alice, gezet en van achter Henri. Tussen de kader had ik een pak verschoon gestoken en op de rug had ik nog een ander pak... De vrouw moest zoveel niet dragen... Zo heb ik mijn plan getrokken. Ik liep te voet naar Willebroek. Te Boom heb ik een nacht of twee gezeten, tot men aldaar begon te bombarderen... Nadien zijn we verder getrokken, naar Wilrijk, naar 't kasteel... (2)*

(1) Feestrede, door Karel De Decker, op 20 maart 1973 te Kapelle-op-den-Bos uitgesproken, naar aanleiding van de zestigste verjaardag van Hendrik Van de Ven.

(2) Uit het «Tisselts» vertaald door de auteur.

Toen zij terug kwamen, lag Kapelle in puin. Het werden ellendige jaren voor het gezin Van de Ven. Drie kinderen stierven tijdens die oorlog aan de gevolgen van bronchites...

Vader Van de Ven, die «schilder» was, was ondertussen op zijn eigen begonnen. De zaak floreerde zogoed, dat beroep diende gedaan op tal van gasten. Het is in die sfeer, in die niet te betalen sfeer van verfborstels, verfpotten en verfreuk, dat meester Van de Ven is opgegroeid. Zelfs wanneer Sinterklaas, tijdens de koude wintermaanden te Kapelle passeerde, werd hij eraan herinnerd — via de vele kleurboeken en honderden kleurpotloden... — dat hij de zoon van een schilder was.

Hendrik liep school bij de zusterkens. In de lagere kreeg hij les van meester Rochtus, meester Darquennes, en meester Everaert.

— Hij was een «bon vivant», een vogelrover, een aan-het-fruit-zitter. Hij was een bendeleider... een haantje vooruit !...

...zegt Vader Van de Ven.

Wat wij met nagaand fragment illustreren :

— *Meester Rochtus vroeg aan de leerlingen, wat ze daar allemaal in de klas zagen hangen. De ene zegde de horloge, de andere het bord, een derde zag een bloempot, een pupiter, en «dees en 't geens»...*

Tot Henri zijne vinger opstak.

— *Wat ziede gij, Henri ?*

— *«De keuning mee ze wijf !»...*

Toen hij zes was, leerde hij zwemmen. Al verdrong hij bijna, nadat men hem al spartelend in de «Put van Morekes» had achtergelaten. Dat hij nog leeft dankt hij aan de Tisseltse Barmhartige Samaritaan, die op de bres bleef en hem aan wal wist te brengen. Waarmee wij — ...chauvinistisch zoals wij zijn... — maar willen zeggen, dat meester Van de Ven aan Tisselt haast alles te danken heeft !

Eens de jonge jaren voorbij, diende de toekomst bekeken... Door Vader Van de Ven, die filosofisch redeneerde :

— *Ik was schilder, enne... ik zeg ja... Wil men schilder worden, dan moet men eerst kunnen tekenen. Daarom heb ik hem eerst naar de Akademie gestuurd.*

— *U zag er wat in ?...*

— *Ja ja, ik dacht zo. Hij was toch goed in de Akademie... Ik was toen goed bevriend met meester Jules en met meester Darquennes. En omdat Henri altijd de eerste was, zegden ze tegen mij : dat ik hem moest laten voortleren. Maar*

over veertig-vijftig jaar was het niet lijk nu, want nu studeert alleman. Toen studeerde hier en daar een enkele... Ik heb hem toen in Alseberg gezet... Maar vooraleer ik hem in Alseberg zette deed hij nog mee aan de kantonale wedstrijd van Wolvertem. Hij zat een klas te laag, maar de meester zei : Kom, we zullen Henri Van de Ven maar meegeven. En hij is de eerste uitgekomen...

Hendrik Van de Ven was de eerste geworden. Met meer dan dertig punten voorsprong op de tweede. Toen hij later, op 18-jarige leeftijd Alseberg verliet, werd hij door de voltallige gemeenteraad van Kapelle, als onderwijzer in de lokale gemeenteschool benoemd.

In 1934 behaalde hij het diploma van technisch leraar algemene vakken ; trok nadien twee jaar naar Brussel, waar hij zich zowel in handwerken, als in het geven van vierde graadlessen bekwaamde. Inmiddels volgde hij, te Mechelen op de Melaan, de zondaglessen in bouwkundig tekenen en technisch rekenen. Hij was 27 jaar, toen hij met dit alles klaar kwam. Hij had dus uiteraard geen tijd gehad om te beminnen.

Hendrik Van de Ven erfde zijn heemkundige belangstelling van zijn moeder, die diep doorvoelde verhalen bracht, over het oude Kapelle. In die tijd was de wereld klein. De mensen stelden belang in de geschiedenis van het eigen heem, van de eigen streek en van de eigen buurt.

Hendrik Van de Ven ontdekte daarnaast, bij het verschijnen van het Nieuwe Leerplan voor de Lagere Scholen, waarbij meer aandacht voor het eigen heem werd gevraagd, dat er bij hem een wel zeer grote leemte was. Een leemte die hij later grandioos te niet heeft gedaan.

Gesteund door de Inspectie en bezielde door de dwanggedachte alles te willen weten, begon hij, in 1934, met medehulp van zijn leerlingen, de belangstellingspunten omtrent de milieustudie, deskundig en beredeneerd op steekkaarten vast te leggen. Een studie die jaren duurde, en die nog verder gaat... En die zich resulteerde in een stel heemkundige boeken, die met een bloem in de pen werden geschreven...

Hendrik Van de Ven was destijds een «bon vivant», een haantje vooruit. Toen hij les gaf, waren zowel humor als levenswijsheid de vaste waarden in de rijk gestoffeerde verhalen die hij bracht. Al betaalde hij soms de tol aan die spontaniteit en aan die openheid...

— *Hij is altijd bezig geweest met zijn leerlingen. Met de slechtste zoals met de goei, om hen toch maar vooruit te helpen. Maar nu was daar toch ene, waar niets aan te doen was. Hij zei tegen*

hem : Hier zie, hier is vijf frank, en ga naar de apoteker voor vijf frank verstand balen ! Enne... de jongen gaat buiten en hij komt terug... Hij zegt : Voor wie moet ik zeggen dat het is, voor U of voor mij, meester ?...

Hendrik Van de Ven is nu «zestig» geworden. Hij heeft het lesgeven nooit als een beroep aanzien. Hij heeft nooit getracht zichzelf finan-

Hendrik Van de Ven, die klein van gestalte, maar groot als kunstenaar en als heemkundige is, heeft Kapelle meermaals doen daveren van geestdrift. Hij heeft op zijn geboortedorp — zijn zeer begrijpend geboortedorp ! — de stempel «Van de Ven» weten te drukken. De stoere stempel van dat stoere geslacht, van vlugge kasseileggers en even zo vlugge vlaskoetsers...

Hendrik Van de Ven is als vriend, een vriend voor het leven.

Hendrik Van de Ven was van meet af aan in zijn element in de Heemkundige Kring van het Vaartland. Men ziet hem hier — tijdens de persconferentie die op zaterdag 7 april jl. in de Galerij De Schouwpijp te Willebroek belegd werd... — in gezelschap van enkele vroege stichters. Met o.m. van links naar rechts : het neusje van Jeannine De Schepper uit Heindonk, Hendrik Van de Ven uit Kapelle-op-den-Bos, Jules Scheers, Hugo Van Hoolst en Jozef De Keersmaecker uit Blaasveld, Karel De Decker en Marcel Franckaerts uit Willebroek, om de staande Schouwpijggastheer en Eerste Ondervoorzitter Louis Schurmans uit Willebroek niet te vergeten.

cieel sterk te maken. Hij heeft enkel en alleen in dienst van Jan Publiek gestaan. Als sekretaris van de plaatselijke wielclub Noord-Brabant. Als sekretaris van de vissersclub Viske Bijt, als sekretaris van de werking «Het pakje voor de Soldaat»...

Hij heeft zich tijdens die jaren vele vrienden gemaakt. Ook al heeft hij, tot in de herfst van zijn leven — of beter gezegd, tot in de zomer ervan... — gewacht om het Rozeke-van-zijn-leven te vragen...

— Een vriend, vertelde hij me onlangs, is iemand waar ik mijn hart kan tegen openleggen. Een vriend is iemand die oprecht is, en waar ik wederkerig kan tegen zijn. Zonder bijbedoelingen en zonder baat... Een vriend is iemand waarbij ik aanvoel dat hij goed is en dat hij goed wil doen...

Op deze Goede Vrijdag, is dit als een boodschap van goedheid. De boodschap van iemand, die ondanks alles, in de mens blijft geloven...

Karel De Decker

NATIONALE MOLENTENTOONSTELLING IN HET KASTEEL DE LOCHT TE DUFFEL

Naast een overvloed aan iconografische dokumentatie, zoals oude prentkaarten, foto's, etsen, gravures, illustraties, literatuur, Delfts aardewerk en molenmodellen op schaal, zal men te Duffel trachten een overzicht te brengen van het molenbedrijf doorheen de eeuwen. Met wellicht enkele verrassingen. Tevens worden aldaar «De Vlaamse Windmolens» in oude prentkaarten gepresenteerd, «De geschiedenis van de Duffelse Molens», alsmede een studie omtrent de «Vlaamse humor rondom het Molenbedrijf», die door de degelijke pen van onze voorzitter Jos De Keersmaecker werd geschreven.

De openstelling met receptie is voorzien voor vrijdag 31 augustus te 20 uur. De tentoonstelling blijft toegankelijk de eerste twee weekends van september. Op de andere dagen is er gelegenheid voor school- en groepsbezoek, mits tijdige aanvraag. Alle molen- en andere vrienden worden er stellig verwacht. Onze voorzitter Jos De Keersmaecker heeft trouwens een dikke molenvinger, in die Duffelse pap. En dat wil wat zeggen !

WERK VAN ONZE LEDEN

Van Hendrik Van de Ven verscheenzopas het boeiend heemboek over zijn geboortedorp : «**Kapelle-op-den-Bos, vroeger en nu**». Met inleiding van Karel De Decker, 470 bladzijden (met 145 illustraties en kaarten), gebonden. Te bestellen bij Hendrik Van de Ven, Westdijk 21, 2920 Kapelle-op-den-Bos, tegen betaling van 490 fr. op Kredietbank Kapelle-op-den-Bos Nr 356/7/10306.

Bij Heidelberg-Orbis te Hasselt verscheen de Vlaamse Pocket nr 259 «**Slalom van de Vlaamse humor**» van Karel De Decker. Met een verhelderende inleiding omtrent de geschiedenis van de kartoën in Vlaanderen. 134 bladzijden, 45 fr. Verkrijgbaar in elke erkende boekhandel.

Hendrik Van de Ven schreef over de **Letterkundige Kan. Jaak Muyldermans** een zeer degelijke, rijk gestoffeerde studie. Met een ten geleide van P. Jan Goossens. 80 bladzijden. Verkrijgbaar na storting van 150 fr. op Kredietbank (Kapelle-op-den-Bos) Nr 356/7/10306.

In de Vlaamse Toeristische Bibliotheek verscheen, als nr 161, **Georges van Raemdonck, ambassadeur van de Vlaamse spotprentkunst in Nederland** door Karel De Decker. Verlicht met foto's en spotprenten. Verkrijgbaar na storting van 25 fr. op postrekening 5293.94 van Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek.

RUISBROEK BIJ DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

Ruisbroek, dat met het Vaartland heelwat te maken heeft, heeft zopas de door de vaart verbonden «zes» vervoegd. Graag hebben wij burgemeester Omer De Pauw en schepenen Roger Peeters in ons beschermcomité opgenomen. En nu maar duimen voor een prettige heemkundige samenwerking !

STATUTEN IN HET STAATSBLAD

In het Belgisch Staatsblad van 7 juni 1973, op de pagina's 2020, 2021 en 2022 verschenen de statuten van de op 14 oktober 1972 te Willebroek gestichte Heemkundige Kring van het Vaartland, alsmede de lijst van de op 9 februari 1973 benoemde bestuursleden.

EIGEN POSTREKENING

De Heemkundige Kring van het Vaartland heeft haar eigen postrekening :

Nr 000/0927575.61

van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Leden die steungeld willen storten weten dus nu de weg !

VAARTLANDSE PLUIM VOOR MEESTER JAN BROOS

Tijdens de voorbije Vaarttentoonstelling in de Galerij De Schouwpijp te Willebroek, was er gelegenheid om in groep een kijkje te komen nemen. Op deze vraag van ons, is enkel meester Jan Broos, van de lokale Sint-Jozefsschool (Willebroek) ingegaan.

Hij kwam met de ganse klas ! Waarvoor wij hem graag, onze eerste Vaartlandse pluim op de hoed willen steken, ook al hopen wij bij een volgende gelegenheid pluimen te kort te hebben !

'T VAARTLAND

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland, v.z.w. Jaarabonnement : 150 fr. Over te schrijven op postrekening nr 000/0927575-61 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Alle korrespondentie omtrent het blad is te richten aan Karel De Decker, Redaktie-secretaris, Vaartstraat 19, 2660 te Willebroek.

Prijs van dit nummer : 30 fr.

WIJ DANKEN

heel oprecht, voor het in bruikleen geven van cliché's : medelid Hendrik Van de Ven, Eugeen Van den Broeck uit Asse en André De Brabandere uit Rumst (Het Laatste Nieuws).

Aandacht, geachte lezer !

Dit gaat ons allen aan !

Dit is de uitnodiging tot een enig bezoek.

Dit is de uitnodiging om nog eens kennis te maken met

TISSELT, HET VAARTDORP BIJ UITSTEK

Zoals U allen bekend is, zullen binnen afzienbare tijd, bij de honderd huizen, alsmede het gemeentehuis en het Kasteel van Baeckelmans, van de Tisseltse kaart worden geveegd. Wat voor de Heemkundige Kring van het Vaartland een enige gelegenheid is, om dit Vaartdorp nog eens van dichtbij te gaan bekijken, want écht waar, Tisselt verdient niet alleen onze, maar ook uwe belangstelling.

Wij komen te voet, per fiets of met eigen wagen, die wij wel ergens langs de dijk kunnen parkeren, te Tisselt toe. Met z'n allen komen we er op

zondag 19 augustus 1973 te 15 uur

vlak voor het Gemeentehuis, op de Westdijk, bijeen.

- Te 15 uur worden wij op het Gemeentehuis ontvangen. Met welkomwoord door de Burgemeester, de heer Jos Van der Taelen — lid van de kring — die er in gezelschap van de gemeenteraad, over Tisselt zal praten. Nadien bezichtigen wij het gemeentehuis en tekenen wij het Guldenboek.
- Een klein uur later gaan we in groep naar het Kasteel van Baeckelmans, waar de heer François Cooreman ons zal verwelkomen. Er is gelegenheid tot bezichtiging van het kasteel. Nadien zal voorzitter Jos De Keersmaecker, de originele tekening van het haast overal in Vlaanderen bekende kasteelpoortje (1738), aan de heer Cooreman overhandigen. Steven Tuerlinckx uit Herselt, die deze tekening in 1961 maakte, zal aanwezig zijn.
- Wij maken tevens van dit korte verblijf te Tisselt gebruik, om er nadien een bezoek te brengen aan de nabij gelegen Sint-Jan-Baptistkerk van 1751, met haar mooie renaissance-doopkapelpoort (1627) en haar twee merkwaardige retabels. E.H. Van Doren, pastoor der parochie, zal zo vrij zijn ons dit alles te tonen.

Einde van deze Tisseltse wandeling : omstreeks 18 uur.

Wij hopen — samen met U — op een zonnige zondag. Breng uw glimlach en uw fotoestel mee. In Tisselt is er altijd iets te zien.